PRESENTACIO

Aquests dos volums monogràfics d'*Arxiu d'Etnografia de Catalunya* que el lector té a les mans recullen un primer resultat de la tasca duta a terme per un dels equips de treball del Departament d'Antropologia Social i Filosofia de la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona. La investigació ha estat programada en el marc de l'Arxiu d'Etnografia de Catalunya, institució en la qual els antropòlegs tarragonins integrem les nostres recerques, individuals i col·lectives.

La recerca que ara presentem va tenir uns orígens més aviat imprevistos o casuals. En efecte, durant el curs acadèmic 1987/88, tres estudiants de l'assignatura *Mite, Màgia i Religió*, em van venir a veure i em van explicar que mantenien contactes amb diversos grups religiosos minoritaris -els Testimonis de Jehovà de Reus, els Mormons de Tarragona i un grup de monges seglars fundades per Don Rufino Aldabalde en el País Basc- i que els agradaria fer els seus treballs sobre el tema. Així va quedar acordat, amb la particularitat que un dels estudiants es va entusiasmar tant amb el seu treball que va decidir fer la tesina sobre els Testimonis de Jehovà. Això em va obligar, al començament a contràrie i després compartint plenament l'entusiasme del tesinand, a interessar-me pel tema dels Nous Moviments Religiosos, habitualment anomenats sectes. L'objecte d'estudi resultava apassionant, la idea va madurar, i així, durant l'estiu de 1989, amb un grup de llicenciats acabats d'estrenar, vam decidir tirar endavant una investigació conjunta sobre sectes. Inicialment, hi havia un seguit de tasques i temes que ens semblaven prioritaris i vam decidir treballar-los. Eren els següents:

- I. Confeccionar un dossier d'articles de premsa -diaris i setmanaris- sobre el tema de les sectes, que ens va dur a un primer buidatge de l'Herbari Provincial de Tarragona. Pensàvem, i no ens equivocàvem, que tant o més important que l'estudi objectiu dels diferents col·lectius caracteritzats socialment com a sectaris, ho és la imatge cultural i la percepció social que existeix sobre aquests i que, en bona mesura, ambdues -imatge i percepció- són difoses sistemàticament a través dels mitjans de comunicació de masses, escrits i audio-visuals.
- II. Compilar de manera sistemàtica la bibliografia especialitzada (i principalment la publicada en castellà) per establir un primer fitxer i organitzar un pla de lectures més o menys sistemàtic sobre el tema. El resultat va ser una aproximació cronològica a autors i obres per esbrinar les transformacions de l'objecte d'estudi des del moment de la seva aparició a l'àmbit de les Ciències Socials amb Max Weber, fins els nostres dies.
- III. Planificar i dur a terme un treball de camp col·lectiu i conjunt sobre diversos grups considerats socialment com a sectaris. Però com que nosaltres mateixos estàvem influïts plenament per la imatge social hegemònica -imatge que a vegades definim com a model criminal / mèdic, perquè tendeix a criminalitzar les institucions i a victimitzar els membres-, vam optar per la infiltració pura i simple en diferents grups, actuant, doncs, com a falsos adeptes. No va ser difícil adonar-nos de l'error que havíem comès i dels problemes ètics i professionals que això comportava. D'ençà aquest moment, sempre més ens hem presentat com el que som: antropòlegs interessats per l'estudi de les institucions religioses i cal afegir, en honor a la veritat, que no hem tingut problemes especials per establir aquells contactes que ens han convingut en tot moment.
- IV. Un dels objectius clau del treball de camp era l'obtenció d'històries de vida d'adeptes i ex-adeptes, que ens permetessin analitzar itineraris religiosos variats. Així mateix, havíem establert diferenciar l'abans, el durant i el després (en el cas dels ex), per intentar establir correlacions significatives a les biografies religioses dels nostres informants.

- V. Discutir un marc teòric ampli en el qual ens sentíssim còmodes i que anés una mica més enllà de les hipòtesis clàssiques que inicialment havíem discutit: tot allò de les sectes com a institucions totals (Goffman) i voraces (Coser) però, sobretot, que fos un marc que ens permetés deixar de costat l'estereotip general sobre el sectarisme que encara ens emmanillava.

El curs 1990-91 va marcar un punt d'inflexió important en la petita història del grup ja que quatre dels cinc membres que llavors l'integràvem -Luís José González, Magda Juncosa, Isabel de la Parte i Joan Prat- vàrem passar a col·laborar en un projecte titulat *Implantació de les sectes en la població de Catalunya* i que impulsaven el Laboratori de Sociologia de l'ICESB, la Fundació Jaume Bofill i era finançat per l'Associació AIS / Pro Joventut i per CROAS. Els tres primers membres esmentats foren contractats per dur a terme el treball de camp i la posterior elaboració dels materials, mentre que el quart integrava, primerament, una comissió assessora formada per psiquiatres, sociòlegs, antropòlegs i un assistent social i, posteriorment, va col·laborar amb l'equip de redacció. Després de nombrosos avatars, la recerca duta a terme és a punt de publicar-se amb el títol de *Totalisme i voracitat: una aproximació interdisciplinària a les denominades "Sectes Destructives"*.

A més a més de l'enriquiment que va representar la discussió del fenomen sectari en un àmbit interdisciplinari, un dels grans avantatges que per a nosaltres va tenir el treball amb l'ICESB va ésser l'ampliació del ventall de grups qualificats com a sectaris amb què vàrem entrar en contacte. Així, per exemple, Luís José González¹ va treballar amb els Hare Krishna, amb el Seminari del Poble de Déu, amb Cienciologia, a més de les experiències prèvies que havia tingut amb Gnosis i amb els Testimonis de Jehová. Sobre aquests darrers va publicar un petit article "El sida y los Testigos de Jehová", aparegut en un monogràfic de *Jano* sobre la sida (Cfr. Març, 1991, vol XL, núm. 942). Pel seu costat, Magda Juncosa va realitzar el seu treball de camp amb els membres de la Fe Bahai, El Patriarca, la Fundació Guash i el Partit Humanista. Progressivament es va interessar per les qüestions relacionades amb l'alimentació i la sexualitat en alguns col·lectius caracteritzats com a sectaris i és autora d'un article titulat "Alimentacions alternatives i sistemes de vida alternatius. Vegetarianisme: dieta i doctrina" (Cfr. *Revista d'Etnologia de Catalunya*, 1993, núm. 2). La tercera membre de l'equip és Isabel de la Parte, que, al seu torn, es va centrar en Brahma Kumaris, Sahaja Yoga, Arco Iris i també amb els Gnòstics. Actualment manté contactes amb membres de les Famílies de l'Amor (ex-Nens de Déu) i amb l'Església de la Unificació (Moon). La resta dels membres de l'equip han treballat intensivament un únic grup. Aquest és el cas de Jaume Vallverdú, que després d'un període d'observació participant amb Gnosis / AGEACAC va decidir realitzar el seu doctorat sobre els Hare Krishna. Per això va conviure dos mesos llargs amb els devots a la seva seu central de Brihuega i actualment prepara una tesi que porta per títol *Les anomenades "sectes" com a estructures intersticials a les societats complexes: el cas de Hare Krishna*. Juan Manuel García Jorba, és l'altre doctorand, membre de l'equip que elabora la seva tesi sobre *La conversión a las sectas religiosas: ¿Un problema de integración social? El caso de los Testigos de Jehová*. És autor d'un article -"El tabú de la sangre entre los Testigos de Jehová" (1993)². Joan Prat és el coordinador de l'equip i va iniciar-se en el treball de camp en grups sectaris seguint els ensenyaments de Gnosis durant un any i mig llarg. Després, va realitzar prospeccions i estades de poques setmanes de durada entre els Hare Krishna de Brihuega i de Barcelona. Així mateix, va efectuar una estada al monestir de Montserrat per establir unes

¹ Aquest primer integrant de l'equip va deixar-ho progressivament, per dedicar-se a altres afers més lucratius que no pas l'estudi de les sectes.

² Cfr. Oriol Romaní i J.M. Comelles (Coords.) (1993) *Antropología de la salud y de la medicina*, Tenerife. VI Congreso de Antropología.

primeres connexions de cara a un possible estudi més intensiu del col·lectiu benedictí. Manté contactes regulars amb els ex-Nens de Déu, amb Cienciologia i amb els Testimonis de Jehovà. En aquests tres darrers casos les relacions van ser iniciades pels grups esmentats. El darrer fitxatge de l'equip ha estat Roser Sentís, que encara és estudiant. Fa un parell d'anys, la Roser Sentís va realitzar un treball de curs esplèndid sobre els Mormons tarragonins i qui llegeixi l'article que aquí es publica -"L'ex-sectari com a producte social"- s'adonarà que no es tracta d'un fitxatge qualsevol.

Si he estat relativament prolix a l'hora de detallar les diferents experiències dels membres de l'equip és perquè penso que, en certa manera, aquesta varietat ha quedat reflectida a la mateixa estructura del dossier. En efecte, després de finalitzar la col·laboració amb l'ICESB i la Fundació Bofill, a les nostres pròpies reunions i debats, cada vegada ens apareixia amb més força la dicotomia legitimitat / il·legitimitat com un dels eixos bàsics per a la comprensió del fenomen. Va ser així que vàrem decidir seleccionar uns grups -vuit en total- i treballar-los de tal manera que posteriorment fos possible la comparació. Les institucions elegides que constitueixen l'objecte de les petites monografies de la primera part del dossier són: l'Orde benedictí, el Císter, la Fe Bahai, els Testimonis de Jehovà, Brahma Kumaris, Hare Krisna, l'Opus Dei i Gnosis. Com hom pot observar, vam procurar que la mostra fos variada, tant pels orígens històrics i geogràfics dels grups, com per la tradició cultural i religiosa en què s'insereixen, sense oblidar, en darrer lloc, que els grups que seleccionàvem reflectissin els diferents graus d'acceptació o de rebuig social que són característics del context social en què vivim. Com també podrà observar el lector, el nivell d'informació i d'elaboració dels diferents informes és desigual -des de simples prospeccions fins a monografies relativament completes- i, en bona mesura, aquesta disparitat és conseqüència dels diferents estadis en què es troba actualment el treball empíric. Malgrat tot, hem optat per publicar la totalitat dels informes per no trencar la lògica i l'estructura interna d'aquesta primera part monogràfica.

La darrera part del volum vuitè està dedicada a la presentació de bibliografies. Hem optat per presentar tres grans blocs bibliogràfics. El primer -"Una bibliografia sobre sectas: lecturas y contralecturas"- és la reelaboració d'un treball inèdit del seu autor. Els altres dos -una bibliografia comentada i l'altra general- han estat preparats per un equip d'estudiants de 4t i 5è d'Antropologia amb els quals vam crear un grup de treball amb aquest objectiu. Pel que fa a la bibliografia comentada, després de la tria dels llibres, cada estudiant va llegir els materials que li pertocaven i va glossar-los breument per escrit. En Jaume Vallverdú ha unificat l'estil de cara a la publicació. Les repeticions i redundàncies entre la primera bibliografia i la segona han resultat inevitables, però finalment hem optat per no refondre-les com en algun moment havíem pensat.

El segon volum, el novè, aplega el conjunt d'articles de l'equip, i va tenir una gestació més lliure en el sentit que cadascú es va anar orientant cap aquelles temàtiques que li abellia treballar, a partir d'una discussió general de temes i tòpics la inclusió dels quals ens semblaven pertinents. Els primers articles que es van enllestir van ser discutits acuradament per tot l'equip; però, malauradament, força d'altres van ser lliurats fora de termini, fent impossible la discussió conjunta.

En una altra direcció, quan estructuràvem l'índex general d'aquest segon volum, sovint parlàvem d'autors que uns o altres -o tots nosaltres- havíem llegit, i comentàvem com ens agradaria comptar amb la seva col·laboració. I va ésser així que vam decidir crear una secció que ens permetés satisfer aquest desig. La llista inicial de possibles col·laboradors era força més extensa, però per motius de paginació, vam haver de retallar la secció. Els autors contactats -Andrés Tornos, Lluís Duch, Josefina Roma, Manuel Delgado i Raimon Bonal (l'article del qual, per motius d'ordre intern, hem situat a la primera part del dossier)- van acceptar immediatament la invitació i els ho agraim ben sincerament. En certa manera, les dues entrevistes que es publiquen a continuació podrien considerar-se com una extensió d'aquesta part. Joan Manuel Garcia, en un viatge que va realitzar a Londres, es va encarregar d'entrevistar Eileen Barker i Bryan Wilson, dos

dels "grans" juntament amb James Beckford, que també havia acceptat l'entrevista³. Aquestes es publiquen en l'original anglès en què foren realitzades.

No seria just acabar aquesta presentació sense un agraïment explícit als nostres col·legues i amics de l'Àrea d'Antropologia Social de la Universitat Rovira i Virgili, per la col·laboració que en tot moment ens han prestat. En aquest sentit, recordem, especialment, els suggeriments, crítiques i comentaris que van seguir a una presentació acadèmica que els membres de l'equip vam fer del projecte, al febrer de 1992. Els agraïm, doncs, el seu interès i el seu suport, abans de girar el full i d'entrar en matèria.

Joan Prat
Departament d'Antropologia Social i Filosofia
Universitat Rovira i Virgili, Tarragona.

³ A les dates en què s'havia de realitzar James Beckford havia de viatjar al Japó.